

FRAGMENTA FAUNISTICA

Wojciech B. JĘDRYCKOWSKI

Stonogi (*Isopoda*, *Oniscoidea*) Roztocza

[Z 1 tabelą w tekście]

Abstract. The woodlice of Roztocze were studied. Eight species from ten biotopes were recorded.

WSTĘP

Roztocze jest jednym z najciekawszych przyrodniczo regionów Polski. Położone w sąsiedztwie łuku karpackiego oraz Wyżyny Lubelskiej i Kotliny Sandomierskiej, stanowi naturalne przejście między różnymi strefami biogeograficznymi na terenie Polski. Z tych względów od wielu już lat przyrodnicy interesowali się tym regionem. W 1986 roku zespół Instytutu Zoologii PAN, kontynuując cykl badań nad zróżnicowaniem regionalnym fauny Polski, rozpoczął badania na terenie Roztocza. Szczegółowe założenia badawcze projektu zostały opracowane przez LIANE, MIKOŁAJCZYKA i PIECHOCKIEGO (1992).

Badaniami fauny *Isopoda* Roztocza zajmowało się niewielu przyrodników – zwykle przy okazji opracowywania szerszych tematów (związanych z przyrodniczymi walorami tego regionu). Największy wkład w znajomość stonóg tego regionu wniosły badania B. DOMINIĄKA podsumowane w publikacji z 1970 r. Autor wymienia stanowiska z Roztocza przy okazji omawiania rozmieszczenia poszczególnych gatunków w Polsce. Brak jest, niestety, dokładnych informacji o występowaniu gatunków w ściśle zdefiniowanych środowiskach. Wypełnienie tej luki stało się zasadniczym celem prezentowanej tu pracy.

Badaniami objęto cały obszar Roztocza, z tym że intensywnie zbierano materiał na terenie Roztoczańskiego Parku Narodowego. Podstawową metodą było przesiewanie ściółki z 1 m². Dodatkowo przeglądano pnie martwych drzew, poszukiwano zwierząt pod kamieniami i w szczelinach skał lub gleby. W latach 1986-1990 zebrano w sumie ponad 1400 okazów *Isopoda*. Zebrane zwierzęta

konserwowano w 75% alkoholu, a okazy dowodowe przechowywane są w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii PAN.

Materiał służący za podstawę do niniejszego opracowania zbierały następujące osoby: W. B. JĘDRYCKOWSKI, A. LIANA, W. MIKOŁAJCZYK, A. SŁOJEWSKA, W. STARĘGA. Wszystkim Koleżankom i Kolegom, którzy przyczynili się do wzbogacenia zbieranego materiału, składam w tym miejscu serdeczne podziękowania.

PRZEGLĄD GATUNKÓW

Ligidium hypnorum (CUVIER)

Rez.: Bukowa Góra, Jarugi; Adamów, Lasy Komisarские, Kawęczynek, Justynówka, Kornie, Czarny Staw, Lubycza Królewska, Majdan Kasztelański, Szperówka. Złowiono 52 ♂♂, 135 ♀♀, 295 juv.

Należy on do najpospolitszych w Polsce gatunków *Isopoda*. Występuje w środowiskach wilgotnych w ściółce, pod kamieniami i w próchnie butwiejących pni drzew.

Trichoniscus pusillus pusillus BRANDT

Kornie, Tarnawa koło Turobina. (70 ♀♀).

Występuje w całej Polsce w środowiskach wilgotnych. Na Roztoczu łowiony był w ściółce buczyn i na obrzeżach torfowisk.

Cylisticus convexus (DE GEER)

Zwierzyniec, rez. Bukowa Góra. (6 ♀♀).

Gatunek ten znany jest z terenu całej Polski, chociaż tylko południowe stanowiska należą do naturalnych (JĘDRYCKOWSKI 1979). Z Roztocza podawany był przez DOMINIĄKA (1970). Stanowiska na Roztoczu położone są zarówno w środowiskach naturalnych, jak i synantropijnych.

Protracheoniscus politus (C.L. KOCH)

Tarnawa koło Turobina, rezerwy: Bukowa Góra, Debry, Nart, Czerkies; Lubycza Królewska, Czarny Staw koło Zwierzynca, Zagrody Kolonia, Kawęczynek, Szperówka. (31 ♂♂, 75 ♀♀, 42 juv.).

Gatunek rozpowszechniony w całej Polsce, choć w północnej i północno-wschodniej części jest zdecydowanie rzadszy. Występuje w ściółce lasów liściastych i mieszanych. Na Roztoczu występuje w ściółce lasów bukowych, w grądach, jedlinach i olsach.

Trachelipus rathkei (BRANDT)

Rez. Jarugi, Kąty, Biała Góra, Kornie, Lubycza Królewska. (3 ♂♂, 56 ♀♀, 130 juv.).

Należy do najczęściej spotykanych w Polsce gatunków *Isopoda*. Unika gór, na nizinach natomiast występuje w różnych środowiskach, od wilgotnych łąk do

suchych zarośla i muraw kserotermicznych. Na Roztoczu zbierany był na torfowiskach, w ściółce olsów, buczyn, dąbrów świetlistych i na murawach kserotermicznych.

Trachelipus waechtlerti (STROUHAL)

Rez.: Jałowce koło Tomaszowa, Jarugi; Kornie, Biała Góra, Horaj, Lubycza Królewska. (22 ♂♂, 133 ♀♀, 230 juv.).

Gatunek ten jest elementem wschodnioeuropejskim o nie zbadanym jeszcze zasięgu i dość szerokim spektrum ekologicznym. Na Roztoczu zbierano go w torfowisku przejściowym, w ściółce olsów i buczyn, jak również na murawach kserotermicznych.

Porcellium conspersum (C.L. KOCH)

Rez. Bukowa Góra, Szperówka, Adamów, Justynówka. (8 ♂♂, 20 ♀♀, 110 juv.).

Występuje w całej Polsce na terenie lasów liściastych i mieszanych. Na Roztoczu zbierany był w ściółce olsów, buczyn i grądów.

Porcellio scaber LATREILLE

Zwierzyniec. (1 ♂, 20 ♀♀).

Gatunek ten na obszarze Polski występuje na ogół synantropijnie. Nieliczne naturalne stanowiska można znaleźć w północno-zachodniej części kraju. Na Roztoczu gatunek ten zbierany był w ogrodzie w bezpośredniej bliskości domu.

CHARAKTERYSTYKA FAUNISTYCZNA BADANYCH ŚRODOWISK

Dokładna charakterystyka środowisk Roztocza została podana w pracy zbiorowej IZDEBSKIEGO, LORENSA I POPIÓŁKA (1992), dlatego też w tym miejscu ograniczę się do omówienia tylko tych środowisk, z których pochodzi opracowany materiał (tab. I).

Tabela I. Występowanie *Isopoda* w poszczególnych środowiskach. 1 – jedliny, 2 – grądy, 3 – buczyny, 4 – dąbrowy, 5 – zarośla kserotermiczne, 6 – murawy kserotermiczne, 7 – łąki, 8 – olsy, 9 – torfowiska, 10 – synantropijne.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Ligidium hypnorum</i>	11	39	54					303	53	
<i>Trichontiscus pusillus pusillus</i>			40						30	
<i>Cylisticus convexus</i>										5
<i>Protracheontiscus politus</i>	15	13	91				20	10		
<i>Trachelipus rathkei</i>			31	106		32		10	10	
<i>Trachelipus waechtlerti</i>			284		10	10		20	61	
<i>Porcellium conspersum</i>		117	22							
<i>Porcellio scaber</i>										21
Razem	26	169	522	106	10	42	20	343	154	26

1. Bór jodłowy (*Abietetum polonicum*) zajmuje na Roztoczu znaczne powierzchnie zarówno na terenie Roztoczańskiego Parku Narodowego, jak i poza nim. Wyróżnione przez fitosocjologów podzespoły nie mają, w przypadku *Isopoda*, większego znaczenia dla charakterystyki faunistycznej badanego regionu. Zanotowano występowanie dwóch gatunków stonóg powszechnych w większości środowisk leśnych. Pod względem liczby zebranych osobników – bory jodłowe należą do najuboższych wśród badanych środowisk.

2. Grądy (*Tilio-Carpinetum*) występują na całym Roztoczu, przy czym większe ich powierzchnie spotyka się na Roztoczu Zachodnim i Południowym. Fauna *Isopoda* składa się z trzech gatunków, z których *Porcellium conspersum* jest zdecydowanym dominantem.

3. Buczyna karpacka (*Dentario glandulosae-Fagetum*) należy do grupy charakterystycznych asocjacji leśnych na terenie Roztocza. Wyróżniono 4 odmiany ekologiczne, zależne od żyzności siedliska i morfologii topograficznej terenu. Buczyny należą do najbogatszych w stonogi zespołów roślinnych. Na Roztoczu zanotowano występowanie 6 gatunków *Isopoda*, z których *Trachelipus waechteri* jest gatunkiem dominującym.

4. Dąbrowy świetliste (*Potentillo albae-Quercetum*) zajmują niewielkie płyty położone głównie na terenie Roztocza Środkowego. W związku z kresowym zasięgiem dąbrowy Roztocza należą do dość ubogich. Zanotowano tu obecność tylko *Trachelipus rathkei* – gatunku powszechnie występującego w całej Polsce.

5. Zarośla kserotermiczne nie są jednorodne, jeśli chodzi o skład roślinności i warunki siedliskowe. Niewielkie płyty sąsiadują i mieszają się często z murawami i formacjami leśnymi. Zanotowano występowanie tylko jednego gatunku *Isopoda* – *Trachelipus waechteri* podawanego również z innych środowisk.

6. Murawy kserotermiczne – zespół omanu wąskolistnego (*Inuletum ensifoliae*) odznacza się dużym bogactwem florystycznym. Fauna *Isopoda* składa się z dwóch, powszechnie występujących w całej Polsce, gatunków.

7. Spośród łąk Roztocza wyróżniono kilka zespołów różniących się między sobą żyznością siedliska i składem gatunkowym tworzących je roślin. Zarejestrowano obecność tylko jednego gatunku, występującego w niewielkiej liczbie osobników.

8. Olsy (*Ribis nigri-Alnetum*) występują głównie na Roztoczu Środkowym i Południowym w dolinach rzecznych oraz w sąsiedztwie łąk i torfowisk. Fauna *Isopoda* jest stosunkowo bogata; składa się z 4 gatunków, z których *Ligidium hypnorum* jest zdecydowanym dominantem. Osiąga on nawet większą liczebność w tym właśnie środowisku.

9. Torfowiska na Roztoczu są formacją dość często spotykaną, aczkolwiek zajmują przeważnie niewielkie powierzchnie. W trakcie prowadzonych badań stwierdzono występowanie 4 gatunków *Isopoda*, z których *Ligidium hypnorum* i *Trachelipus waechteri* są gatunkami o największej liczebności.

10. Środowiska synantropijne. Badaniem objęto jedynie zabudowania i ogrody w Zwierzyńcu, w bezpośredniej bliskości Roztoczańskiego Parku Narodowego. Stwierdzono występowanie *Cylisticus convexus* i *Porcellio scaber* – gatunków powszechnie w Polsce występujących.

PODSUMOWANIE

Fauna *Isopoda* Roztocza składa się z gatunków występujących na terenie całej Polski, szeroko rozprzestrzenionych w Europie lub Palearktyce. Pod względem liczby występujących tu gatunków, region ten należy do uboższych na terenie Polski (DOMINIAK 1970, JĘDRYCKOWSKI 1987).

Większość gatunków nie wykazuje preferencji środowiskowej występując w wielu z badanych środowisk. Do wyjątków należy typowo leśny gatunek – *Porcellium conspersum*, który wyraźnie preferuje lasy liściaste. Ograniczone w swym występowaniu są gatunki synantropijne (*Cylisticus convexus* i *Porcellio scaber*), które związane są z zabudowaniami i ogrodami położonymi w ich bezpośredniej bliskości.

PIŚMIENNICTWO

- DOMINIAK B. 1970. Badania nad równonogami (*Isopoda terrestria*) Polski. *Fragm. faun.*, Warszawa, **15**: 401–472.
- IZDEBSKI K., LORENS B., POPIOLEK Z. 1992. Szata roślinna wybranych powierzchni obszaru Roztocza na tle warunków siedliskowych. *Fragm. faun.*, Warszawa, **35**: 237–283.
- JĘDRYCKOWSKI W. 1979. Synantropijne równonogi lądowe (*Isopoda, Oniscoidea*) Polski. *Fragm. faun.*, Warszawa, **25**: 95–106.
- JĘDRYCKOWSKI W. 1987. Równonogi lądowe (*Isopoda terrestria*) Gór Świętokrzyskich. *Fragm. faun.*, Warszawa, **31**: 79–91.
- LIANA A., MIKOŁAJCZYK W., PIECHOCKI A. 1992. Wstęp do opracowania zbiorowego „Fauna Roztocza”. *Fragm. faun.*, Warszawa, **35**: 219–235.

Muzeum i Instytut Zoologii PAN
ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa

SUMMARY

[Title: Woodlice (*Isopoda, Oniscoidea*) of Roztocze]

The faunistic investigations were carried out in the Roztocze region (SE part of Poland) and in its vicinity. Over 1400 specimens have been examined. They belong to eight species. The main material has been obtained from ten following biotopes (Tab. I): 1. coniferous forest (*Abietetum polonicum*) – 2 species; 2. deciduous forest (*Tilio-Carpinetum*) – 3 species; 3. beech forest (*Dentario glandulosae-Fagetum*) – 6 species; 4. oak forest (*Potentillo albae-Quercetum*) – 1 species; 5. bushes – 1 species; 6. grass-land (*Inuletum ensifoliae*) – 2 species; 7. meadows – 1 species; 8. alder forest (*Ribonigri-Alnetum*) – 4 species; 9. peat-bogs – 4 species; 10. synanthropic habitats – 2 species.